

сприяло широке побутування народної музики, а з іншого – церковна музика. Особливо значущими були ці чинники зміцнення і розвитку моральної культури народу в Україні. Прилучення з раннього дитинства до пісні стало невід’ємною характерною рисою української народної педагогіки. В народі кепкували з парубків і дівчат, які не дружили з піснюю, не могли до ладу заспівати, підхопити пісню, розпочату іншими. Змалечку в українському народі заохочувалась здатність до імпровізації. Виробились навіть відповідні імпровізаційні жанри народної пісні – співанки і коломийки.

Важливим елементом духовної культури і моральності була духовна музика. Церковний спів з раннього дитинства супроводжував українців усе життя упродовж кількох сторічч. Саме з України поширилась церковна музика на всі терени ще у першій половині XVII сторіччя. Систематичне прослуховування церковного співу під час богослужіння, а також активна участь у ньому, робили духовну музику невід’ємною складовою способу життя народу, ставало необхідною умовою відтворення і зміцнення моральності від покоління до покоління.

Отже, в народі завжди жило переконання в неперевершеній морально-виховній силі пісні та музики; віра в те, що пісня плекає в серцях любов до матері і матері-батьківщини, мужність і ніжність, почуття обов’язку, почуття високого і святого.

Література

1. Демиденко В.К. Історичні та сучасні психолого-педагогічні проблеми морального виховання // Зб. наук. повідомлень. – Бердянськ, 1992. – С. 1-3.
2. Кратінова В.О. Формування морально-естетичного ідеалу підлітків засобами мистецтва // Рад. школа. – 1989. – № 1. – С. 41-43.
3. Крет Н.П. Музика як засіб морального виховання у вітчизняній та за-рубіжній педагогіці / Миротворча діяльність школи і вузу. – Рівне. – 1997. – ч. 2. – С. 37-43.

УДК 373.3.043:78

М. Паранюк,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

M. Paranyuk
Vinnytsia State Pedagogical University
named after Michael Kotsyubinsky

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

FORMATION OF AESTHETIC TASTE OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN BY MEANS OF FINE ARTS

Анотація. В статті досліджується проблема формування естетичного смаку молодших школярів засобами образотворчого мистецтва; висвітлено вікові особливості молодших школярів, як періоду коли формування естетичного смаку набуває ознак системності; окреслено предметну сферу образотворчого мистецтва, яка у XX столітті поповнилась новими видами – художньою фотографією та комп’ютерною графікою; зазначено, що формування естетичного смаку відбувається через реалізацію виховного та розвивального потенціалу образотворчого мистецтва, а саме : сприймання, опанування елементів художньо-образної мови образотворчого мистецтва, художньо-творча та художньо-естетична діяльність учнів.

Abstract. The article deals with the problem of formation of aesthetic taste of junior pupils by means of fine arts; The age-old features of junior schoolchildren, as period when the formation of aesthetic taste acquires signs of systemicity, is illuminated; outlined the substantive sphere of fine arts, which in the twentieth century was supplemented with new types of artistic photography and computer graphics; It is noted that the formation of aesthetic taste occurs through the implementation of educational and developmental potential of fine arts, namely: perception, mastering of elements of artistic-figurative language of fine arts, artistic and artistic and aesthetic activity of students.

Ключові слова: естетичний смак, образотворче мистецтво, художньо-образна мова, молоді школярі

Key words: aesthetic taste, fine arts, artistic language, young schoolchildren

Постановка проблеми. Кожна епоха ставить до педагогіки свої вимоги. Традиційно могутнім стимулом пошуку найбільш досконалих педагогічних форм постає проблема ефективної суспільно-корисної діяльності людини. Пропаговане багатьма роками виховання естетичних смаків учнів початкових класів забезпечує повноцінний розвиток творчо обдарованої особистості, що у часовій перспективі стає вирішальним фактором становлення та реалізації її життєвої програми.

В сучасній педагогіці України естетичне виховання молодших школярів засобами образотворчого мистецтва являє досить рельєфно окреслену самостійну модель, діапазон якої охоплює широкий спектр завдань: від духовного становлення особистості до забезпечення належного культурного естетичного клімату цивілізованої держави. Особливої гостроти набувають питання формування естетичної культури особистості, її вміння сприймати, цінувати і примножувати матеріальні та духовні цінності, які за своїм змістом і спрямованістю стверджують ідеї добра і краси. Важливим компонентом естетичної культури є естетичний смак, тому успішне вирішення питань його формування має велике значення як для особистісного розвитку, так і для зміцнення ролі естетичних цінностей як носіїв культурних традицій.

Аналіз попередніх досліджень. Вчені (В. Давидов, Б. Ельконін, О. Запорожець) переконливо доводять, що молодший шкільний вік є найбільш сприятливим для формування емоційно-почуттєвого світу людини. Досвід наукових досліджень (Д. Джола, А. Щербо, Л. Коваль та ін.) підтверджує, що естетичні смаки молодших школярів знаходяться на початковій стадії формування. У цьому віці інтенсивно формуються як оцінні здібності дитини – сприйняття, відчуття, так і творчі – уява, фантазія, одночасно розширюються знання дітей про прекрасне. Разом з тим, естетичні смаки учнів початкових класів набувають ознак системності. На відміну від дітей дошкільного віку, вони прагнуть не спонтанно реагувати на естетичні вияви навколишнього середовища, а знаходити між ними спільне, характерне, типове. У них з'являються власні поняття та уявлення про прекрасне, улюблені твори мистецтва.

Ураховуючи теоретичні здобутки та положення, що знайшли осмислення в працях учених у галузі філософії, культурології, психології та педагогіки, виділено такі напрями наукового пошуку: теоретико-методологічні засади розвитку естетичної освіти та виховання (А. Бойко, В. Бутенко, О. Дем'янчук, О. Рудницька, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Г. Шевченко, О. Щолокова); психологічні аспекти проблеми формування естетичних смаків: художньо-образне мислення, уява, здібності, творчість у дитячому віці (Л. Виготський, Г. Костюк), сприймання простору, художніх творів молодшими школярами (Б. Ананьєв, Н. Савчук), естетичне ставлення дітей до творів живопису (О. Сисоєва), дитячий малюнок і розвиток уяви (В. Цимбулов); естетичного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами образотворчого мистецтва, народознавства, народних звичаїв та обрядів (Т. Агапова, Є. Антонович, Є. Белкіна, І. Демченко, С. Коновець, В. Лихвар, Л. Любарська, І. Пацалюк та ін.).

Висвітлені в науковій літературі положення забезпечили можливість схарактеризувати естетичні смаки як філософську, культурологічну та особистісну категорію, а також виділити можливості образотворчого мистецтва у їх формуванні.

Мета статті – визначення впливу засобів образотворчого мистецтва на виховання естетичних смаків учнів початкових класів; доведення необхідності використання цих засобів у практичній діяльності на уроках мистецтва в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. З погляду сучасної педагогічної теорії та практики питання формування в молодших школярів естетичних смаків є актуальним і пов'язане з подальшим пошуком шляхів, які б утверджували в житті дітей духовні цінності, збагачували їх зміст та функціональну активність. Естетичні смаки за своєю суттю – це інтегруючі властивості людини, в яких поєднуються емоційні та інтелектуальні сили. Їх виразником є оцінна і творча діяльність, тобто особистісне відображення прекрасного в дійсності та мистецтві.

У Державному стандарті початкової загальної освіти, в освітній галузі «Мистецтво» виділено змістові лінії що охоплюють основні види мистецтв – музичне, візуальне (образотворче), хореографічне, театральне, екранне. Кожен вид мистецтва має особливі механізми впливу на особистість: музика – гармонію звуків; живопис – лінію, барви, сюжет. Хореографія, театр, кіно завдяки своїй синкретичності інтегрують кілька видів мистецтва, отже мають найсильніший вплив на психічні і фізіологічні процеси в організмі людини.

Домінуючими змістовими лініями у програмі початкової школи залишаються музичне та візуальне мистецтва, у зміст яких інтегруються елементи інших змістових ліній. Здійснюючи процес естетичного виховання (як і будь якого іншого виховання), педагог прагне досягнути певних цілей. У вирішенні питань формування естетичних смаків молодших школярів важливого значення набуває образотворче мистецтво, яке є особливою формою вираження естетичного ставлення людини до

дійсності. Завдяки своїм особливостям, образотворче мистецтво спроможне впливати на естетичні смаки, збагачувати їх зміст, розвивати функціональну активність.

У загальноосвітній школі предметна сфера образотворчого мистецтва охоплює:

- живопис (пейзаж, портрет, натюрморт, жанрова картина);
- графіку (книжкова, силуетна, анімаційна, плакатна);
- скульптуру (опукла, рельєфна, декоративна, анімалістична, портретна);
- декоративно-ужиткове мистецтво (писанкарство, витинанки, кераміка, народні іграшки, розпис, народне малярство);
- частково елементи образотворчого мистецтва містять в собі такі специфічні види людської діяльності як архітектура та дизайн.

XX сторіччя доповнило сферу образотворчих мистецтв новими видами художньої творчості: художньою фотографією та комп'ютерною графікою, які, на нашу думку, можна розглядати в контексті такого виду образотворчого мистецтва, як графіка та у перспективі включати до змісту предмету.

Усі види образотворчого мистецтва розраховані на зорове сприйняття їх людиною, тому інколи їх називають зоровими або візуальними.

Сприймання творів образотворчого мистецтва відбувається під час специфічного процесу споглядання. Він проходить стадії розвитку від первинного одномоментного враження-сприйняття до все глибшого занурення глядачем у власні переживання в контакт з художнім твором.

Елементи художньо-образної мови живопису, скульптури, архітектури, графіки виражають красу життя, природи, високі думки та почуття. Твори образотворчого мистецтва кличуть до боротьби за прекрасне, відіграють велику роль в повсякденному житті. Вміння розуміти і тонко відчувати прекрасне в образотворчому мистецтві, а у деяких дітей вміння створювати прекрасне в живописі, скульптурі, графіці, паперопластиці, малюванні є основою формування естетичного смаку, який починає формуватися в процесі особистої творчої діяльності, в процесі ознайомлення з образотворчим мистецтвом.

У молодшому шкільному віці важлива роль належить самовираженню учнів через власну художньо-естетичну діяльність. Відтворення власного світовідчуття і світосприйняття за допомогою барв є показником психічного стану дитини, її самоусвідомлення в навколишньому середовищі. Звуки музики, гра на інструменті є основою для виховання в особистості здатності до естетичного сприйняття, вміння слухати музику природи, бачення красивого й потворного, прагнення змінити світ на краще.

Велике значення для формування естетичного смаку учнів має різнобарв'я видів та матеріалів художньо-образотворчої діяльності. Твори живопису являють собою один з найбільш емоційних чинників впливу на творчий розвиток особистості. Одна з характеристик живопису – його емоційна забарвленість. Колективне споглядання картин з подальшим їх обговоренням залишає приємні враження від споглядання та допомагає дитині бачити та сприймати світ у всій своїй красі і багатогранності.

Відповідно до правил композиційної побудови, зазначає І. Демченко, лінійний ритм підкреслює наявність руху в той чи інший бік у конкретному зображенні, отже ми можемо сказати про взаємозв'язок цього видимого ритму із внутрішнім рухом особистості дитини. Характер ліній та їх комбінації підкреслюють індивідуальність емоційно-почуттєвого втілення та своєрідність вираження внутрішньої сутності кожної дитини. У кожному кольорі, лінії чи їх сполученні закріплене естетичне ставлення людини до оточуючої її живої і неживої природи, а також до власної людської природи. Першоджерелом усіх колірних асоціацій людини є її індивідуальне ставлення до різних об'єктів і явищ природи. Усі сторони колірної символіки використовуються особистістю залежно від її світосприйняття, пов'язаного із властивим їй світом настроїв, почуттів, переживань. Із зовнішніх характеристик предмету учні перш за все виділяють колір. Яскраві кольори і їх протилежні сполучення рано привертають увагу дітей і є для них найдоступнішим засобом художнього вираження.

Дітям молодшого віку характерна наявність почуття ритму. У малюнках це виражається в ритмічних повтореннях одного і того самого зображення предмета, чи його частин. Ритм, симетрія характерні і для композиційного вирішення дитячого малюнка в цілому. Л. Виготський в своїх працях неодноразово відзначав, що фантазія дитини – це центральне вираження емоційної реакції, тобто емоційних почуттів. Фантазія – це найважливіша природна сила дітей, яка пробуджує творчий потенціал учнів, допомагає пробудити емоційно-почуттєву сферу та досягнути незримі закони художньої інтерпретації найнеймовірніших образів [1]. Малюнок дає змогу не пізнати внутрішній світ дитини, а розказати про себе, самовиразитись через художню творчість. Потреба у практичному

творчому самовираженні є особливою і обов'язковою для особистості, яка прагне відтворити свої почуття у взаємодії художнього образу з ознаками, символами, лініями, кольором тощо.

Практично це реалізується шляхом формування в учнів стійких графічних умінь та навичок на ґрунті геометричного матеріалу, залучення дітей до активних спостережень предметів і явищ навколишньої дійсності, оформлення учнівських робіт, відображення в дитячих малюнках тільки красивого, обговорення художньо-творчих робіт учнів та мистецьких зразків з метою формування навичок естетико-оцінних суджень, розвитку естетичних почуттів, систематичного розгляду картин і панорам з метою виховання художнього смаку, ілюстрування учнями народних казок, прислів'їв, приказок, історичних оповідань, біблійних текстів, віршів.

Графічні образи у дітей молодшого шкільного віку складаються на основі не лише зорових вражень про предмет, а й значенням його для дитини і діями дитини з цим предметом. Тому в малюнках діти передають лише ті особливості зображуваного, які вони вважають найголовнішими і най значущими. Зображуючи предмет, діти розказують про нього все, що їм відомо. Це пояснюється тим, що дитині молодшого шкільного віку властива здатність відтворювати образи не так, як вона їх бачить, а як уявляє.

Знання та володіння засобами образотворчого мистецтва дозволяють відкрити дитині свої потаємні почуття та задуми. Через використання різноманітних художніх матеріалів (фарби, олівці, фломастери, кольорова крейда та чорнило, а також папір, картон, ластик, дерево) учні пізнають техніку малюнку, оволодівають нею, вчаться творчо самовиражатись, інтерпретуючи по-своєму зображення об'єкту. Створення творчої атмосфери уроку досягається методами прикладу, імітації, обговорення, аналізу, драматизації та емоційної насиченості. Естетична домінанта, яка формується у процесі спілкування учнів з образотворчим мистецтвом, підпорядковує почуття та емоції учнів, сприяє становленню її світогляду, смаків, визначає неповторність та унікальність кожної дитини.

Отже, можна стверджувати про поліфункціональну природу образотворчого мистецтва, адже воно є специфічною і досконалою моделлю цілісного духовного впливу на особистість, сприяє розвитку образного мислення, емоційно-чуттєвої сфери, пізнання, формуванню естетичного смаку та ідеалів. Катарсична функція образотворчого мистецтва належить до числа його головних соціальних призначень. Накопичений образотворчим мистецтвом досвід впливу на духовний світ людини можна використовувати для цілеспрямованого моделювання навчально-виховного процесу, зокрема, при розробці нових перспективних педагогічних технологій.

Література

1. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: психологический очерк: Кн. для учителя. / Послесл. В.В. Давыдова 3-е изд. М.: Просвещение, 1991. – 93 с.
2. Неменский Б.М. Мудрость красоты: О пробл. эстет. воспитания: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1987. – 253с.
3. Мистецька освіта у вимірах сучасної проблеми теорії та практики. Наукова школа Ольги Пилипівни Щолокової. Колективна монографія / Під аг ред.. Полатайко О.М. – Дніпропетровськ: «Адверта». – 2014. – 305 с.
4. Тодосієнко Н.Л. Мистецтво як засіб формування естетичного сприймання у молодших школярів / Н.Л. Тодосієнко //Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VI школа методичного досвіду) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 28-29 листопада 2016 р. / за ред.. Л.С. Бровчак, Л.В. Старовойт. – Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю., 2016. – С. 232-236.

УДК 373.3.016:78

М. Пасічнюк,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

M. Pasichnyuk,
Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy
State Pedagogical University

**ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ
ГУРТКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**FORMATION OF VOCAL CULTURE IN THE MORE SCHOOLS IN THE PROCESS OF
GURTKOVOI ACTIVITIES**